

Brud på helligdagsforordningen af 1735.

Af *Fritz Jacobsen.*

I vor tid, da der fra så mange steder klages over svigtende kirkegang, og hvor der på forskellig vis gøres forsøg på at drage folk til kirkerne ved kirkekoncerter, „kirkespil“ o. a., kan det måske have sin interesse at opfriske, hvad man for godt 200 år siden fra allerhøjeste — regeringens — side gjorde for at få folk til at overvære gudstjenesten.

Et eksempel herpå giver L. Koch i „Kirkehistoriske Samlinger“ (3. rk. VI, 1887—89), og det er hentet fra Slagelse.

I 1737 sendte byfoged Jens Andersen Harring i Slagelse en af sine medborgere, Niels Sørensen Stub, følgende skrivelse: „Til monsieur Niels Stub og kæreste (hustru), forfattet i anledning af den kgl. allernådigste forordning de dato 12. Martii 1735 og sognepræsten mag. Barscher indgivne kirkernes forsømmelse.

1. Mons. Stub, som efter præstens indgivelse ej haver været i kirken siden Mikkelsdag 1736. Fra d. 30. September til d. 31. December 1736, begge inclusive, ere indfaldne 14 søndage a 3 rd. for højmesse og aftensang, gør	42 rd.
Andre helligdage, fem i tallet	15 rd.
Fra d. 1. Januar til d. 19. Maj 1737, 20 søndage Andre helligdage, 9 i tallet	60 rd. 27 rd.
	144 rd.
2. Md. Stub, der ej har været i kirken siden d. 25. Juni 1755 (ligeledes efter specificeret regning)	399 rd.
	Summa 543 rd.

Niels Stubs naboer, hans svoger Zach. Bentzen og birkeskriver C. D. Nissen, fik af samme grund hver en regning på henholdsvis 462 og 396 rd. Beløbene krævedes betalt inden 6 uger.

Det var jo en alvorlig økonomisk lussing, de tre herrer fik, og det er forståeligt, at der blev protesteret mod at betale de store bøder. Dette gjorde i alle tilfælde Niels Stub, der i et brev til byfogeden (i sin helhed gengivet i „Bogen om Slagelse“) udtaler, at det har sin rigtighed med, at hverken han eller hans „Kiereste“ har været i Sct. Mikkels kirke i den anførte tid, men grunden er den, at de så tit, når de har været i kirke for at blive opbygget ved gudstjenesten tværtimod ved mange forbandelser og præsternes larmen og skælden fra prædikestolen er blevet „forbitret udi Sind og Gemyt“. Guds navn er blevet bespottet, og menneskene er blevet forvirrede.

Af denne grund har Niels Stub og de andre indklagede holdt sig for sig selv og i deres egne huse dyrket og tjent Gud

efter den måde, de har fundet rettest. Det er kongens vilje at ville udrydde og dæmpe ugudeligheden i sine riger, men i fred, frihed og stilhed og på den måde, som hver i sit hjertes enfoldighed finder rettest, hvorfor det er brevskriverens underdanigste bøn, at kongen vil frikende ham i denne sag, og han formoder, at byfogeden ingen grund har til at tiltale ham.

Byfogeden lod nu sagen gå til kirkeinspektionens erklæring, og denne gik ud på, at den anså det for utilladeligt at tvinge nogen til sådanne ydre ting mod samvittigheden, og den anså det også for unyttigt, at præsterne i ubetænksom nidkærhed fra prædikestolen gik løs på sådanne skrøbelige gemytter. Kongen må have været af samme mening, for han eftergav bøderne, men gav de anklagede det ret ejendommelige påbud, at de for at være lydige mod sabbatsordningen skulle have stolestader i kirken og *iblandt* indfinde sig dér.

Ved samme lejlighed udsendtes til biskopperne en almindelig ordre om at pålægge præster, som i deres sogn havde sådanne personer, at de ikke måtte anføre dem for helligbrøde, når en sand eller foregiven trang var grunden til, at de ikke søgte kirken. Ligeledes skulle præsterne afholde sig fra at bruge udtryk, „hvorved slige mod vor gudstjeneste præokkuperede personer kunde stødes.“

Det var et magert resultat, sognepræst Barscher og borgmester Harring opnåede ved deres aktion for sabbatsordningens overholdelse. Den idømte bod var yderst benfældig og kunne „siddes af“ i kirkestolene, når de pågældende fandt det belejligt; den „næse“, præsterne fik var mere alvorlig. Når en „foregiven“ trang kunne anføres som grund til at udeblive fra gudstjeneste, åbnedes der en let udvej til at omgå

lovens strenge bestemmelser — de „fromme“ kunne slippe for dem.

I stærk kontrast til det her anførte står den dom, som kongen i 1744 fældede over nogle kronbønder på Antvorskov gods. De havde dristet sig til den på landet traditionelle fornøjelse at „ride sommer i by“, men dette var ifølge en kongelig forordning forbudt, og deltagerne blev idømt den strenge straf, at mændene skulle bære „den spanske kappe“, og kvinderne „fiddelen“. Det store antal af lovbrudere bevirkede imidlertid, dommen ændredes til, at hver landsby skulle vælge en mand og en kvinde til at bære straffen for hele byen, og kvinderne slap med at stå i gabestokken. I dette tilfælde var det jo heller ikke fromhed, men lyst til fornøjelse, der bevirkede lovovertrædelsen, og dette var en alvorlig forskel.

At bønderne socialt set stod langt under Niels Stub i øvrighedens øjne kan ikke undre. Han var „privilegeret Herberger“ og stempelpapirsforvalter; i 1748 nævnes han som forpagter af consumptionen. Ved den store ildebrand 1740 mistede han to gårde og to huse, næsten alt sit indbo og sine købmandsvarer; desuden kongeligt stempelpapir for 70 rdl. og indkomne stempelpenge, 80 rdl. og egne penge, ialt 269 rdl., så han har efter den tids målestok været ret velhavende. Han og senere hans enke fik deres sidste hvilested i den kirke, hvori de havde nægtet at komme i levende live.